

بنام خالق هستی

۹۵۵۵۱

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

بیان نامه:

جهت اخذ کارشناسی ارشد رشته روانشناسی و آموزش کودکان استثنائی

موضوع:

بررسی تأثیر آموزش ایمن ساز در مقابل آسیب پذیری جنس
در دختران نوبالغ کم توان ذهنی آموزش پذیر شمال و جنوب تهران

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر سحر علیایی زیند

استاد مشاور:

سرکار خانم دکتر سحر علیایی زیند

استاد داور:

سرکار خانم دکتر صغری ابراهیمی قوام

پژوهشگر:

سمیرا وکیلی

بصیرت ۱۶

۹۵۵۵۱

ما در جستجوی رویاها و آرمانهامان پای به این دنیا می گذاریم.
این پژوهش را به تمام کسانی که برای سربلندی این مرز و بوم در تلاش هستند تقدیم
می کنم.

سپاسگذاری

باتشکر و سپاس فراوان از دانشمند عالیقدر و گرانمایه سرکار خانم دکتر شهین علیایی زند، که به طور حتم بدون راهنمایی و مساعدت ایشان هیچ سطری از این پژوهش نگاشته نمی شد و من در کنار ایشان راه و رسم پژوهش و نگارش و شیوه نگریستن به جهان پیرامون را آموختم.

همچنین نهایت قدردانی از استاد بزرگوار سرکار خانم دکتر شهلا پزشکی که مطالب ارزنده ای را در طول این پژوهش ارائه فرمودند و مرا یاری رساندند، و از سرکار خانم دکتر صغری ابراهیمی قوام که داوری این پژوهش را به عهده گرفتند تشکر و قدردانی می نمایم، و سپاس فراوان از همه گرامیان و عزیزانی که مرا در انجام این پژوهش یاری رساندند، بویژه کودکان کم توان ذهنی که در کنار آنها تجربه ای بزرگ کسب کردم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: معرفی پژوهش
	مقدمه
۱	
۳	بیان مسئله
۴	اهداف پژوهش
۵	ضرورت و اهمیت پژوهش
۶	فرضیه های پژوهش
۷	تعاریف نظری و عملیاتی مفاهیم واصطلاحات
	فصل دوم: بررسی پیشینه پژوهش
	مقدمه
۱۰	
۱۱	کم توانی ذهنی و طبقه بندی
۱۹	ویژگیهای تحولی کودکان کم توان ذهنی آموزش پذیر
۲۵	آموزش در کودکان کم توان ذهنی آموزش پذیر
۳۳	مروری بر سیر تاریخی سوء استفاده جنسی از کودکان
۳۶	تعریف سوء استفاده جنسی از کودکان ومقوله های آن
۴۱	همه گیرشناسی
۴۴	سبب شناسی
۴۸	علائم و نشانه های تشخیصی آزار جنسی
۵۰	پیامدهای روانی ناشی از آزار جنسی کودکان
۵۲	آسیب پذیری جنسی و کودکان کم توان ذهنی
۵۵	حمایت از کودکان در زمینه آسیب پذیری جنسی
۵۶	ایمن سازی جنسی و آموزش در زمینه آن
۵۹	اثر ناتوانی های کودک بر آموزش ایمن سازی جنسی

کتابخانه تخصصی روانشناسی
موسسه تخصصی روانشناسی

۱۳۸۷ / ۲ / ۲۵

۶۰	ضرورت آموزش ایمن سازی جنسی به کودک کم توان ذهنی
	تحقیقات انجام شده در رابطه با آزار جنسی کودکان در خارج از
۶۱	ایران
۶۲	تحقیقات انجام شده در رابطه با آزار جنسی کودکان در
	ایران
	فصل سوم: روش پژوهش
۶۴	مقدمه
۶۴	طرح پژوهش
۶۴	جامعه آماری
۶۴	نمونه آماری
۶۴	حجم نمونه
۶۵	روش نمونه گیری
۶۵	ابزار پژوهش
۶۶	اعتبار و روایی
۶۶	روش گرد آوری اطلاعات
۶۸	چگونگی آموزش در گروه نمونه
۷۰	روش تجزیه و تحلیل آماری
۷۰	متغیر های پژوهش

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل دادهها

۷۱	مقدمه
۷۲	تحلیل داده ها

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۸۰	مقدمه
۸۱	بحث و نتیجه گیری
۸۸	محدودیت های پژوهش
۸۸	پیشنهاد های پژوهش

فهرست منابع

ضمائم

۹۰

۹۷

۷۲

جدول شماره ۱: آزمون t وابسته بین پیش آزمون و پس آزمون گروه آزمایشی در زمینه حفظ و احترام به حریم جسمانی

۷۳

جدول شماره ۲: آزمون t وابسته بین پس آزمون و آزمون پی گیری گروه آزمایشی در زمینه حفظ و احترام به حریم جسمانی

۷۴

جدول شماره ۳: آزمون t وابسته بین پیش آزمون و پس آزمون گروه آزمایشی در زمینه مهارت های مقابله ای ایمن سازی جنسی

۷۵

جدول شماره ۴: آزمون t وابسته بین پس آزمون و آزمون پیگیری گروه آزمایشی در زمینه مهارت های مقابله ایمن سازی جنسی

۷۶

جدول شماره ۵: میانگین نمرات پیش آزمون و پس آزمون در زمینه حفظ و احترام به حریم جسمانی میان دو گروه آزمایشی شمال و جنوب

۷۷

جدول شماره ۶: میانگین نمرات پیش آزمون و پس آزمون در زمینه مهارت های مقابله ای میان دو گروه آزمایشی شمال و جنوب

۷۸

جدول شماره ۷: آزمون t مستقل بین پیش آزمون و پس آزمون گروه آزمایشی شمال و جنوب در زمینه حفظ و احترام به حریم جسمانی

۷۹

جدول شماره ۸: آزمون t مستقل بین پیش آزمون و پس آزمون گروه آزمایشی شمال و جنوب در زمینه مهارت های مقابله ای ایمن سازی جنسی

چکیده

پژوهش حاضر به منظور بررسی تاثیر آموزش ایمن سازی در مقابل آسیب پذیری جنسی بر دختران نوبالغ کم توان ذهنی آموزش پذیر شمال و جنوب تهران شکل گرفته است. در این راستا دو مرکز آموزشی دخترانه کم توان ذهنی در شمال تهران و دو مرکز آموزشی دخترانه کم توان ذهنی در جنوب تهران به صورت تصادفی از میان مراکز آموزشی دخترانه کم توان ذهنی شمال و جنوب تهران انتخاب شدند. سپس از میان دانش آموزان، ۴۰ دانش آموز نوبالغی که بر اساس پرسشنامه "آسیب پذیری جنسی کودکان و نوجوانان" به عنوان گروه آسیب پذیر جنسی، شناخته شدند (۲۰ دانش آموز در شمال و ۲۰ دانش آموز در جنوب تهران)، در ۷ زمینه آموزشی به مدت ۳۳ جلسه، جهت ایمن سازی در مقابل آسیب پذیری جنسی، مورد مداخله آموزشی قرار گرفتند. نتایج حاصل شده با استفاده از پرسشنامه "آسیب پذیری جنسی کودکان و نوجوانان" نشان دادند که:

۱- مداخله آموزشی در زمینه حفظ و احترام به حریم جسمانی (شناخت اندامهای جنسی و عدم لمس اندامها جنسی خود و دیگر کودکان)، اثر بخش بوده است.

۲- مداخله آموزشی در زمینه مهارت‌های مقابله‌ای ایمن سازی جنسی (گفتن «نه» در برابر لمس و تماشاى اندامهای جنسی توسط دیگران) (به غیر از مادر و پزشک)، همراه نشدن با افراد غریبه به مکانهای خلوت، مقابله در برابر فیلم برداری یا عکس برداری از اندامهای برهنه و گزارش موارد ذکر شده به افراد مورد اعتماد مانند خانواده، معلم، پلیس، ...، اثر بخش بوده است.

۳- بین اثر بخشی آموزش ایمن سازی در مقابل آسیب پذیری جنسی میان دختران نوبالغ کم توان ذهنی آموزش پذیر شمال و جنوب تهران، تفاوت معناداری وجود نداشت.

فصل اول:

معرفی پژوهش

مقدمه

مسئله سوء استفاده جنسی از کودکان از جمله شایعترین و پیچیدهترین مسائل روانی-اجتماعی است که همه گروههای قومی، نژادی، اقتصادی و اجتماعی را در بردارد. شواهد بسیاری دلالت بر این دارند که سوء استفاده جنسی از کودکان در فرهنگهای مختلف در طول قرنهای متمادی وجود داشته و از مسائل انکارناپذیر عهد باستان بوده است. اما تنها در طول چند دهه گذشته با افزایش فعالیتها در زمینه عیان کردن این معضل اجتماعی همگان به وجود گسترده آسیب پذیری جنسی کودکان اذعان کرده اند (علیایی زند، ۱۳۸۴). از این رو بحث در خصوص این کودکان در ادبیات تحقیق تا دهه ۱۹۷۰ اندک بوده و هم اکنون روبه فزونی گذاشته است (کلی^۱، ۱۹۹۵).

امروزه سوء استفاده جنسی از کودکان ابعاد وسیعتر و نگران کننده تری به خود گرفته است و کودکان به صورتهای سازمان یافته، از طریق شبکههای زیرزمینی و یا اینترنتی به عنوان کالاهای تجاری میان افراد و کشورها مبادله می شوند. در این زمینه باید خاطرنشان ساخت که کودکان در سنین پایین و قبل از دبستان بیشتر در درون خانه در معرض آسیب پذیری جنسی قرار دارند. اما با افزایش سن، آسیب پذیری جنسی آنها در خارج از خانه و در جامعه افزایش می یابد (علیایی زند، ۱۳۸۴).

آزار جنسی از نظر بالینی آثار فراوانی بر کودک دارد و منجر به بروز اختلالهایی وسیع در جنبههای عاطفی، شناختی و رفتاری در کودکان می شود. از مشکلات فردی و اجتماعی جزئی گرفته تا مشکلات روانپزشکی شدید و رفتارهای بزهکارانه (دانکن^۲، ۱۹۹۸).

1. Kelly
2. Dancan

تحقیقات علیایی زند در این زمینه خاطر نشان می سازد که حدود یک چهارم از زنان روسپی در ایران در کودکی مورد آزار جنسی قرار گرفته اند. به این معنا که وقتی کودکان مورد سوءاستفاده جنسی قرار می گیرند، در آینده با احتمال بیشتری سوء رفتارهای جنسی خواهند داشت.

برخی از ویژگی‌های کودکان آنها را در برابر سوء استفاده جنسی و آثار زیانبار آن، آسیب پذیرتر می سازد. برای مثال کودکان عقب مانده ذهنی، کودکان نابینا و ناشنوا، کودکان بیش فعال، کودکان دارای اختلالات تکلمی، ... و در کل کودکانی که نیاز به مراقبت‌های ویژه از سوی دیگران دارند بیشتر در معرض آزار جنسی قرار می گیرند (کاپلان و سادوک، ۱۹۹۵). مطابق با تحقیقات انجام شده سوء استفاده جنسی از کودکان کم توان ذهنی اتفاقی رایج است و بسیاری از این کودکان در جاتی از آزار جنسی را در طول عمر خود تجربه می کنند. این کودکان به دلیل ضعف جسمانی و فقر شناختی، همچنین کمبود مهارت های ارتباطی و اجتماعی، عدم تشخیص صحیح موقعیت‌ها و رفتارهای سوء استفاده گرانه جنسی و... غالباً آماج جملات و آزار های جنسی قرار می گیرند (سابسی^۱، ۱۹۹۲).

این کودکان، اغلب به راحتی در برابر تهدید، فریب و یا اغواگری فرد سوء استفاده کننده تسلیم می شوند و گاه بدون ترس و با رضایت برای جلب توجه و ایجاد رابطه محبت آمیز گرفتار سوء استفاده جنسی می شوند. اغلب اوقات فرد سوء استفاده گر جنسی، برای این

1.Sobsey

کودکان آشنا و قابل اعتماد است و همه این عوامل باعث می شود که سوء استفاده جنسی نزد این کودکان فراوان تر، طولانی تر و زیانبارتر باشد (فینکلهر ،^۱ ۱۹۹۲).

از این رو با توجه به موارد ذکر شده، آموزش در زمینه پیشگیری و مقابله در برابر سوء استفاده جنسی در مورد همه کودکان بهترین راه برای مقابله با وقوع و یا تداوم و تشدید سوء استفاده جنسی می باشد (ادوارد^۲ ، ۱۹۸۸). در این راستا، پس از سالیان متمادی مطالعه، تحقیق، ارائه مقالات علمی و برگزاری سمینارهای مختلف در زمینه آزار جنسی کودکان، توسط شهین علیایی زند، راه برای گفتگو در این زمینه کم کم باز شد و اولین مؤسسه پیشگیری از آزار جنسی کودکان و نوجوانان در خاورمیانه در سال ۱۳۸۳ توسط ایشان تأسیس گردید (مجله حقوق زنان. شماره ۲۶، سال ۱۳۸۴).

پژوهش حاضر نیز سعی بر این دارد با استفاده از تکنیک‌های آموزشی عینی و ملموس از طریق پوستر، داستان، ارائه الگو و ایفای نقش، در جهت پیشگیری و افزایش توان مقابله ای کودکان کم توان ذهنی، در برابر سوء استفاده جنسی گام بردارد.

بیان مسئله

بسیاری از افراد کم توان ذهنی، به ویژه گروه آموزش پذیر، از نظر ظاهری و خصوصیات جسمی با سایر افراد جامعه، تفاوت چندانی ندارند و رشد جنسی نیز در این کودکان همانند سایر همسالانشان صورت می پذیرد. بنابراین غریزه بیدار این کودکان همراه با محدودیت‌های ذهنی و شناختی و فقر مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی، این کودکان را بیشتر در معرض سوء استفاده جنسی قرار می دهد.

1. finkelhor
2. Edwards

مطابق با تحقیقات صورت گرفته، آگاهی کودکان کم‌توان ذهنی در زمینه سوء استفاده جنسی، و توانایی تشخیص و گزارش سوء استفاده جنسی بسیار محدود است و در زمینه مهارت‌های حفظ خود و پیشگیری یا مقابله در برابر سوء استفاده جنسی بسیار ضعیف عمل می‌کنند (فینکلهر، ۱۹۹۲).

از این رو با توجه به محدودیتهای شناختی و رفتاری کودکان کم‌توان ذهنی و آسیب پذیری جنسی بالای آنها، مصون سازی کودکان کم‌توان ذهنی در مقابل سوء استفاده جنسی از طریق بسط و پرورش اطلاعات و مهارت‌های پیشگیری و مقابله‌ای در این زمینه، باید به عنوان یکی از جنبه‌های اساسی زندگی این کودکان مدنظر متخصصین قرار گیرد، تا به نوعی از وقوع یا تکرار سوء استفاده جنسی و آثار زیانبار مادی و معنوی آن در جامعه کاسته شود.

اهداف پژوهش

هدف اصلی از پژوهش حاضر بررسی تاثیر آموزش ایمن سازی در مقابل آسیب پذیری جنسی، در دختران نوبالغ کم‌توان ذهنی آموزش پذیر شمال و جنوب تهران می باشد. همچنین بررسی تفاوت اثر بخشی آموزش ایمن سازی در مقابل آسیب پذیری جنسی، بین دختران نوبالغ کم‌توان ذهنی آموزش پذیر شمال و جنوب تهران، هدف فرعی پژوهش حاضر است.

ضرورت و اهمیت پژوهش

موضوع پیشگیری از کودک آزاری جنسی، از موضوعات اساسی سلامت هر جامعه است. چراکه اثرات فردی و اجتماعی جبران ناپذیری را بر فرد و جامعه تحمیل می‌کند (روزن^۱، ۱۹۹۱).

از جمله قربانیان سوء استفاده جنسی، کودکان کم‌توان ذهنی هستند. این کودکان به دلیل فقر در زمینه‌های جسمی، شناختی، ارتباطی و... بیش از سایر کودکان، هدف سوء استفاده جنسی قرار می‌گیرند. از عوامل مهم دیگری که آسیب‌پذیری این کودکان را افزایش می‌دهد کمبود آموزش‌های ویژه در زمینه حفاظت شخصی و مهارت‌ها مقابله‌ای در برابر آزارگری جنسی است. با توجه به اینکه این کودکان در مقایسه با کودکان عادی از فقر گفتاری فراوانی رنج می‌برند، کمتر قادر به بیان احساسات و مشکلات خود می‌باشند. همچنین از توانایی یادگیری محدودی برخوردارند و در یادگیریهای ضمنی و تعمیم دادن اطلاعات به موقعیتهای متفاوت ناتوان هستند، از این رو حتی در مورد کوچکترین مسائل شخصی و اجتماعی باید آموزش ببینند (پزشک، ۱۳۸۶).

از این رو آنچه بیش از بیش باید مدنظر متخصصین قرار گیرد پیشگیری اولیه از کودک آزاری جنسی و جلوگیری از وقوع آن است تا به این ترتیب از اثر زیانبار آن و هزینه گزافی که سالانه صرف شناسایی و درمان این کودکان می‌شود کاسته شود (الاسون^۲، ۱۹۹۷).

1. Rosen
2. E. Iason

در این راستا، ایران نیز در سال ۱۳۸۶ به پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک در خصوص مبارزه با سوء استفاده جنسی، فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان، مصوب سال ۲۰۰۰ میلادی مجمع عمومی سازمان ملل متحد پیوست. تنظیم کنندگان این پروتکل با ابراز تاسف عمیق از توريسم جنسی گسترده‌ای که بویژه کودکان را هدف قرار داده است، امیدوارند تابا پی‌گیری روند این حرکت بتوانند در برابر هر نوع سوء استفاده جنسی کودکان مقاومت و از آن پیشگیری کنند (روزنامه همشهری، ۱۱ مرداد ۱۳۸۶).

سوال پژوهش

آیا آموزش ایمن‌سازی جنسی به دختران کم‌توان ذهنی نوبالغ آموزش پذیر، بر مهارت‌های مقابله‌ای آنها در برابر آسیب پذیری جنسی تاثیر دارد؟

فرضیه‌های پژوهش

- ۱- آموزش ایمن‌سازی جنسی به دختران نوبالغ کم‌توان ذهنی آموزش پذیر، بر توانایی آنها در حفظ و احترام به حریم جسمانی، تاثیر دارد.
- ۲- آموزش ایمن‌سازی جنسی به دختران نوبالغ کم‌توان ذهنی آموزش پذیر، بر مهارت‌های مقابله‌ای آنها در برابر آسیب پذیری جنسی، تاثیر دارد.
- ۳- بین اثربخشی آموزش ایمن‌سازی جنسی به دختران نوبالغ کم‌توان ذهنی آموزش پذیر شمال و جنوب تهران، تفاوت وجود دارد.

تعاریف نظری و عملیاتی مفاهیم و اصطلاحات

کم‌توانی ذهنی

تعریف نظری: کم‌توانی ذهنی عبارتست از ، عملکرد پایین‌تر از متوسط در کلیه امور ذهنی که همزمان با مشکلات و کاستیها در رفتار سازشی آشکاری شود و در دوران رشد جسمی، ذهنی و روانی فرد پدید می‌آید. (انجمن آمریکایی بررسی عقب ماندگی ذهنی، ۱۹۸۳).

کم‌توان ذهنی آموزش پذیر

تعریف نظری: عملکرد این کودکان در آزمونهای هوشی معادل ۲ تا ۳ انحراف معیار زیر میانگین است و از نظر رفتار سازشی قادر هستند مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی را که لازمه حداقل خود کفایی است کسب کنند و با آموزش مناسب می‌توانند به سوی سازگاری اجتماعی هدایت شوند (انجمن آمریکایی بررسی عقب ماندگی ذهنی، ۱۹۸۳).

تعریف عملیاتی: افرادی که توسط مسئولین مراکز استثنایی با توجه به پرونده آنها، به عنوان کم‌توان ذهنی آموزش پذیر معرفی می‌شوند.

آموزش ایمن سازی جنسی:

تعریف نظری: ایجاد مصون سازی در زمینه آسیب‌پذیری جنسی، از طریق آموزش درجهت پیشگیری و مقابله در برابر سوء استفاده جنسی. (فینکلهر، ۱۹۹۲).

تعریف عملیاتی: آموزش‌هایی که اطلاعات و مهارت‌های کودک را در زمینه حفظ احترام به حریم جسمانی و مقابله در برابر سوء استفاده جنسی بالا می‌برد.

1. American Association on Mental Deficiency

حفظ واحترام به حریم جسمانی

تعریف نظری: افزایش اطلاعات و مهارت‌های کودک در زمینه آگاهی از قائل شدن حریم در مورد اندام‌های جنسی (علیایی زند ، ۱۳۸۶).

تعریف عملیاتی: آموزش به کودک در جهت بالا بردن آگاهی او در زمینه شناخت اندام‌های جنسی و عدم لمس اندام‌های جنسی خود و دیگر کودکان.

مهارت‌های مقابله ای در برابر آسیب پذیری جنسی

تعریف نظری: افزایش اطلاعات و مهارت‌های کودک در جهت مقابله با آسیب‌پذیری جنسی (فینکلهر، ۱۹۹۲).

تعریف عملیاتی: آموزش به کودک در زمینه های مقابله با آسیب‌پذیری جنسی از جمله:

مقابله و گفتن "نه" در برابر لمس و یا تماشای اندام‌های جنسی توسط دیگران (به غیر از مادر و پزشک) ، همراه نشدن با افراد غریبه به مکان‌های خلوت ، مقابله در برابر فیلمبرداری یا عکس برداری از اندام‌های برهنه و گزارش رخ دادن موارد ذکر شده به افراد مورد اعتماد از قبیل والدین، معلم ، مدیر ، پلیس و ...

آسیب پذیری جنسی :

تعریف نظری: آن دسته از نشانه های رفتاری ، و شرایط خانوادگی که سوءاستفاده

جنسی از کودکان را تسهیل می کند (علیایی زند ، ۱۳۸۶).

تعریف عملیاتی: کسب نمره ۱۴ و بالاتر در پرسشنامه " آسیب پذیری جنسی کودکان ونوجوانان " نشانه آسیب پذیری جنسی کودک است.

نو بالغ

تعریف نظری: به اولین مرحله نوجوانی اطلاق می شود و همزمان است با آشکار شدن بلوغ جنسی ، که در دختران با اولین قاعدگی، رشد سینه ها، ظهور موهای زیر بغل و افزایش استروژن آغاز می شود(تانر^۱ ، ۱۹۷۰).

تعریف عملیاتی: دخترانی که حداکثر ۱ سال از عادت ماهانه آنها گذشته باشد.

1.Tanner